

Сергій ОСИПЕНКО,
заступник начальника Інституту
державного управління у сфері цивільного
захисту (з питань координації діяльності
науково-методичних центрів післядипломної
освіти у сфері цивільного захисту
та соціального розвитку)

ВЗАЄМОДІЯ МЕТОДИЧНИХ СЛУЖБ У РАМКАХ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ «ОСВІТА І НАУКА УКРАЇНИ» ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті розглядається система взаємодії методичних служб щодо науково-методичного супроводу навчання населення питанням безпеки життєдіяльності.

Ключові слова: науково-методичний супровід, навчання населення, методичний кабінет, опорний заклад освіти, науково-методична рада.

В статье рассматривается система взаимодействия методических служб по вопросам научно-методического сопровождения обучения населения безопасности жизнедеятельности.

Ключевые слова: научно-методическое сопровождение, обучение населения, методический кабинет, опорное учреждение образования, научно-методический совет.

The article deals the system of interaction methodological services on scientific and methodological support for educating the public safety.

Key words: scientific and methodological support, training of the population, methodical study, the reference institution of education, scientific and methodical council.

Компетентність людства у світі небезпек і способів захисту від них – необхідна умова досягнення прийняттого рівня безпеки життєдіяльності населення. Подібна компетентність формується у результаті навчання та набуття досвіду на всіх етапах освіти та практичної діяльності людини.

Отже, навчання населення з питань безпеки життєдіяльності потребує створення відповідного освітнього середовища, нормативного, організаційно-економічного забезпечення та науково-методичного супроводу [1-4].

Поняття «науково-методичний супровід» є відносно новою категорією, яка вперше введена в науковий обіг у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ ст. [5].

Термін «науково-методичний супровід» уживається також у російській педагогічній літературі (В. Богословський, О. Козакова, М. Певзнер, Н.Рибникова, Л. Хубер) [6; 7]. Учені зазначають, що науково-методичний

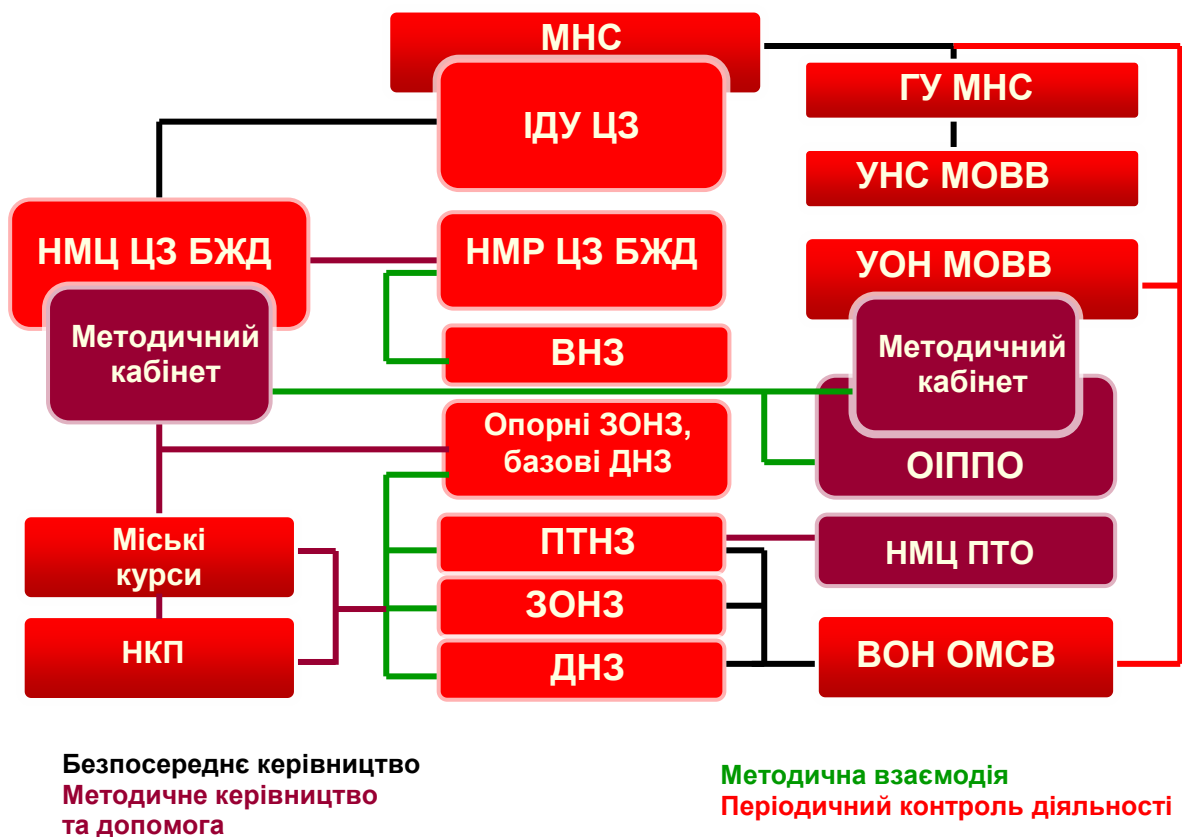
супровід слід розглядати як сукупність різноманітних форм, технологій, процедур, заходів, які забезпечують допомогу педагогічним працівникам у подоланні труднощів протягом усієї професійної діяльності. Серед функцій науково-методичного супроводу виокремлюють: навчальну, консультативну, психотерапевтичну, адаптивну, коригуючу, дослідницьку. М. Певзнер науково-методичний супровід вважає фактором підвищення якості освіти.

Характерною ознакою науково-методичного супроводу є суб'єкт-суб'єктна взаємодія всіх зацікавлених сторін з метою сприяння безперервному розвитку творчої особистості педагога, підвищення творчого потенціалу всього педагогічного колективу; оволодіння викладачами сучасними технологіями навчання і виховання у професійній сфері; свідомій участі педагогів в інтенсивній інноваційній діяльності; створення сприятливого освітнього середовища з питань безпеки життєдіяльності в регіоні.

Провідна роль науково-методичного супроводу навчання населення з питань безпеки життєдіяльності належить методичним структурам системи освіти, цивільного захисту, до функцій яких належать питання координації і науково-методичного супроводу навчання населення безпеки життєдіяльності на підприємствах, в установах і організаціях певного регіону [3] (див. рис. 1).

Висвітленню специфіки організації взаємодії зазначених методичних служб і присвячена дана стаття. Ця проблематика автором розглядається вперше.

Головними суб'єктами взаємодії науково-методичного супроводу навчання населення питанням безпеки життєдіяльності є: методична служба навчально-методичного центру цивільного захисту, базовою структурою якої є методичний кабінет центру; науково-методична рада вищих навчальних закладів із питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності; опорні навчальні заклади всіх рівнів акредитації; методична служба системи регіональної освіти. Пріоритетним напрямом їх методичної діяльності є науково-методична робота з педагогічними працівниками та підвищення їх кваліфікації у сфері безпеки і захисту від надзвичайних ситуацій.

Рис. 1. Схема взаємодії структурних підрозділів МНС та МОН на регіональному рівні

Методична служба навчально-методичного центру цивільного захисту побудована як цілісна система взаємодіючих методичних, інформаційних, діагностичних підсистем, до складу яких, крім працівників методичного кабінету, на громадських засадах входять: голова науково-методичної ради з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення вищих навчальних закладів області, методисти та голови методичних комісій курсів, керівники методичних об'єднань учителів, які викладають основи цивільного захисту та безпеки життєдіяльності у загальноосвітніх середніх навчальних закладах.

Методичні комісії курсів створені з метою обговорення і обрання варіантів змісту навчання з певного навчального курсу, модуля, тематичного семінару (навчальні плани, програми, посібники, рекомендації тощо), форм і методів організації навчального процесу. Керівництво роботою методичних комісій здійснюють голови комісій, які обираються з найбільш досвідчених викладачів курсів центру.

Основним змістом роботи методичних комісій є проведення відкритих уроків, їх самоаналіз та аналіз; конструювання й захист матеріалів лекцій, методичних розробок, ділових ігор; громадські огляди діяльності та звіти викладачів і майстрів; огляд літератури; презентації ідей; методичні консультації досвідчених викладачів і керівників із певних тем; розробка і

захист програми особистої діяльності з визначеного питання; обговорення результатів спеціальних контрольних вправ; моніторинг якості навчання.

Методична служба центру зорієнтована перш за все на інноваційну, розробницьку, пошуково-дослідницьку й експериментальну роботу та здійснюється за такими напрямками:

- науково-методичне забезпечення функціонування і розвитку республіканської, обласної мережі курсів, навчально-консультаційних пунктів (представництв) сфери цивільного захисту;

- трансформування інноваційних педагогічних технологій у практику діяльності курсів, центрів, допомога у розвитку експериментально-дослідницької роботи, впровадження результатів наукових досліджень;

- науково-методичне забезпечення суб'єктів господарювання, зокрема навчальних закладів усіх рівнів, які проводять навчання населення діям у надзвичайних, аварійних ситуаціях за місцем роботи, навчання та проживання;

- розвиток педагогічної та професійної майстерності педагогічних працівників, їх загальної культури, формування мотивації та створення умов для професійного вдосконалення;

- інформаційне забезпечення педагогічних працівників з проблем організації навчального процесу, обміну передовим педагогічним досвідом;

- формування та науково-теоретичне обґрунтування індивідуальної системи роботи педагогічних працівників та підготовку їх до атестації;

- патронаж навчальних закладів, які мають статус базових (опорних) навчальних закладів із цивільного захисту, і надання їм науково-методичної допомоги.

Науково-методична рада вищих навчальних закладів області з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності створена відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №874 від 26 липня 2001 року [2] та здійснює свою діяльність при центрі з метою поліпшення навчальної, методичної та науково-дослідної роботи, що виконується відповідними кафедрами, цикловими комісіями, а також надання допомоги науково-педагогічним працівникам, які викладають нормативні дисципліни "Безпека життєдіяльності" та "Цивільний захист" у системі вищої освіти.

Базовий (опорний) навчальний заклад визначається органами управління освітою і наукою у місті, районі для забезпечення методичної та дослідно-експериментальної роботи вчителів, які викладають питання цивільного захисту і безпеки життєдіяльності, розповсюдження кращого досвіду, надання консультаційно-методичної допомоги з організації і проведення Дня цивільного захисту у загальноосвітніх навчальних закладах. У базовому (опорному) навчальному закладі, рішенням його керівника, створюється навчально-методичний кабінет із цивільного захисту і безпеки життєдіяльності, на базі якого проводяться методичні об'єднання вчителів, здійснюється систематизація, каталогізація матеріалів, видань, досвіду роботи, інформаційно-консультаційне обслуговування педагогічних працівників із питань безпеки життєдіяльності, проводяться виставки, педагогічні читання тощо.

На сьогодні найбільш перспективною є взаємодія методичних служб системи освіти і цивільного захисту з питань організації науково-пошукових та експериментальних досліджень із проблем змістовності, форм і методів навчання у сфері безпеки життєдіяльності, проведення практичних заходів цивільного захисту в системі освіти.

Позитивний досвід спільної роботи двох методичних служб накопичений у питаннях професійного вдосконалення педагогічних та науково-педагогічних працівників у міжкурсовий період, зокрема з проведення демонстраційних навчань, тренувань з відпрацювання планів реагування на надзвичайні ситуації, розроблення і видання методичних рекомендацій, навчальних і наочних посібників.

Підвищенню ефективності діяльності двох методичних служб буде сприяти і проведення спільних інструктивно-методичних нарад із метою взаємного інформування та обговорення нормативних актів, документів, фахових матеріалів, окремих поточних питань, розподілу навчально-методичних завдань.

Під час таких нарад доцільно організовувати показові заняття, обмін досвідом роботи, ознайомлювати з можливостями та порядком використання власної та закріпленої навчально-матеріальної бази.

Поza увагою не повинні залишитись індивідуальні форми методичної роботи і, перш за все, це методичні консультації педагогічних працівників, які викладають питання цивільного захисту, через мережу постійнодіючих консультаційних пунктів та існуючі інформаційно-комунікаційні платформи (як приклад – освітній компас освітян Рівненщини) [8].

Найважливішим питанням взаємодії залишається діагностика ефективності діяльності закладів освіти у сфері цивільного захисту, вивчення стану та результатів викладання, організації навчально-виховного процесу та методичної роботи з питань основ цивільного захисту і безпеки життєдіяльності під час перевірок територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та за планами органів управління освітою і наукою. Накопичені дані, їх аналіз дозволять виявити динаміку освітніх змін, скоригувати діяльність учителів щодо прийомів і методів навчання і виховання, а також діяльність учнів щодо методів і прийомів учіння з основ цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Подальший розвиток системи взаємодії методичних служб із питань науково-методичного супроводу навчання населення з питань безпеки життєдіяльності вимагає:

1. Розробку та затвердження МОН за погодженням з МНС основних нормативних та організаційно-розпорядчих документів, а саме:

- Положення про порядок підготовки та проведення Дня цивільного захисту у загальноосвітніх навчальних закладах (чине Положення про День цивільної оборони затверджено спільним наказом МОН та Штабу цивільної оборони України у 1994 році);

- Положення, про Базові (опорні) навчальні заклади з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності у мережі загальноосвітніх навчальних закладів області, яким:

- впорядкувати та систематизувати мережу таких закладів в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі як осередків навчально-виховної та практичної роботи з організації і ведення цивільного захисту в рамках функціональної підсистеми «Освіта і наука України»;

- визначити порядок створення і фінансування методичних кабінетів у структурі Базових (опорних) навчальних закладів.

2. Надання методичним структурам статусу науково-методичних установ шляхом внесення змін до визначення науково-педагогічної діяльності як діяльності, що пов'язана не лише з науковою та (або) науково-технічною, а також з науково-методичною діяльністю.

3. Вжиття заходів щодо поліпшення кадрового забезпечення діяльності методичних служб через перегляд існуючих принципів тарифікації посад їх працівників. Сучасний розгляд науково-методичної роботи, з одного боку, як структурної ланки організації освітнього процесу, з іншого – як системи безперервної педагогічної освіти, висувають підвищені вимоги до методичних працівників (у порівнянні з іншими педагогічними працівниками).

Той, хто навчає (методист), не може отримувати заробітну платню на рівні тих, кого він навчає (педагог), а з урахуванням інноваційного характеру роботи методичного працівника його тарифікація повинна бути уподібнена науково-педагогічному працівнику.

Таким чином, на основі існуючої системи взаємодії методичних служб цивільного захисту та системи освіти, об'єднавши спільні зусилля щодо вирішення зазначених проблем, можна і необхідно побудувати сучасне освітнє середовище для суспільства сталого розвитку на основі принципу поступової еволюції без руйнування, складовою якого є безпечне середовище життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту. Закони України [Електронне видання]. - Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту» № 874 від 26 липня 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 141. – 29 липня.

3. Державний стандарт України. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Основні положення. ДСТУ 5058:2008 [Електронне видання] // Держспоживстандарт України. – Режим доступу : http://otipb.at.ua/load/civilna_bezpeka

4. Наказ МНС, МОНмолодьспорт, Держпромгірнагляд «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України» № 969/922/216 від

21 жовтня 2010 р. [Електронне видання]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1057-10>

5. Сорочан Т. М. Розвиток професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ...докт. пед. наук : 13.00.04. / Т. М. Сорочан. – Луганськ, 2005. – 472 с.

6. Богословский В. Научное сопровождение образовательного процесса в педагогическом университете: методологические характеристики / В.Богословский. – СПб., 2000. – 141 с.

7. Теоретические основы непрерывного образования / под ред. В.Онушкина. – М. : Педагогика, 1987. – 208 с.

8. Освіта Рівненщини. Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://rivneosvita.org.ua/>

Дата надходження до редакції: 16.11.2012 р.